

TRUYỀN THỐNG NGÀN XUA TRONG SỰ NGHIỆP CỦA THĂNG LONG VĂN HIẾN

Vũ Khiêu *

Chọn Thăng long làm Thủ đô của toàn quốc là sự sáng suốt của vua nhà Lý, là bước ngoặt lớn trong lịch sử, là sự mở đầu cho thời đại độc lập và phồn vinh.

Sự lựa chọn ấy được Lý Công Uẩn phân tích trong *Chiếu dời đô*. Thăng Long thực sự là trung tâm của đất nước. *Chiếu dời đô* nhận định: "Thành Đại La ở nơi trung tâm trời đất, được cái thế rồng cuộn, hổ ngồi... đã đúng nơi Nam Bắc Đông Tây, lại tiện hướng nhìn sông tựa núi".

Thăng Long là một môi trường thiên nhiên thích hợp cho sinh hoạt và canh tác. *Chiếu dời đô* nhấn mạnh: "muôn vật cũng rất mực phong phú tốt tươi".

Thăng Long là một thắng địa, đúng là Kinh đô bậc nhất của nước ta. *Chiếu dời đô* viết: "Thật là chốn hội tụ trọng yếu của bốn phương đất nước, cũng là Kinh đô bậc nhất của đế vương muôn đời".

Với những nhận định nói trên, *Chiếu dời đô* không chỉ làm một việc lễ nghi là công bố ý định của triều đình để hỏi ý kiến của quần thần. *Chiếu dời đô* còn thể hiện sự suy nghĩ sâu sắc, mưu lược lâu dài của một ông vua anh hùng đã "mưu toan sự nghiệp lớn, tính kế muôn đời cho con cháu".

* GS, Trung tâm Khoa học xã hội và Nhân văn Quốc gia.

Sự dời đô của nhà Lý từ Hoa Lư đến Thăng Long không phải là sự thay đổi địa điểm một cách bình thường như bao nhiêu cuộc thay đổi thủ đô đã từng diễn ra trong lịch sử Việt Nam cũng như ở các quốc gia khác trên thế giới.

Sự dời đô của Việt Nam năm 1010 mang một ý nghĩa đặc biệt. Nó đánh dấu một sự chuyển biến huy hoàng nhất trong lịch sử Việt Nam từ thời dựng nước cho đến thời đó.

Sự dời đô của Việt Nam và sự ra đời của Thăng Long thể hiện đỉnh cao của tâm hồn và bản lĩnh Việt Nam, thể hiện đầu óc tự cường của dân tộc, thể hiện khí phách anh hùng của cả lãnh tụ và toàn thể nhân dân Việt Nam.

Việc dời đô với ý nghĩa nói trên nói lên cống hiến to lớn của Lý Công Uẩn một ông vua anh hùng và sáng suốt, mở đầu cho sự phát triển bền vững và rực rỡ của nền văn minh Đại Việt mà đỉnh cao là văn hiến Thăng Long.

Tuy nhiên, thừa nhận sự sáng suốt ấy của Lý Thái Tổ không có nghĩa là coi các vua đời trước là những người thiển cận không phát hiện được Thăng Long, không dời đô đến mảnh đất thuận lợi này.

Lý Công Uẩn sống trong một thời điểm không giống Đinh Bộ Lĩnh và Lê Hoàn. Thời cơ thuận lợi cho Lý Công Uẩn chưa phải đã thuận lợi cho các triều đại trước. Nhìn lại một nghìn năm trước: nước ta bị chiếm đóng, biến thành quận huyện ngoại bang, bao nhiêu cuộc nổi dậy đều bị dập tắt. Cuộc chiến đấu giành độc lập khi thâm lặng, khi vùng lên đều phải dựa vào sự che chở của nhân tâm và sự an toàn của địa điểm. Nền độc lập được giành lại từ Ngô Quyền nhưng chính quyền dân tộc vẫn còn non yếu. Để tự bảo vệ, người lãnh đạo đất nước không thể chỉ trông vào lòng

dũng cảm mà còn phải dựa vào đất đai hiểm trở để tranh thủ duy trì sức mạnh của binh cường quốc phú.

Các triều đại Ngô, Đinh, Tiền Lê chưa chọn Thăng Long làm Thủ đô, nhưng cơ bản đã chuẩn bị những điều kiện vật chất và tinh thần cho sự lựa chọn của Lý Công Uẩn. Chiến thắng Bạch Đằng của Ngô Quyền là tiếng sấm báo hiệu cho thời đại mới của Việt Nam, nâng khí thế của dân tộc lên một đỉnh cao chưa từng có. Đinh Bộ Lĩnh phá tan sự chia cắt đất nước của 12 sứ quân, giương cao ngọn cờ độc lập và thống nhất, tự khẳng định là vị hoàng đế đầu tiên của một nước đã trở thành hùng cường, một nước mà người đứng đầu không ở vị trí một quốc vương mà ở tư thế một hoàng đế. Sau đó, với sức mạnh dân tộc được nâng cao gấp bội ở điều kiện vật chất và tinh thần, Lê Hoàn đã đánh tan quân xâm lược nhà Tống, bắt sống chủ tướng giặc.

Những thành tựu rực rỡ của các triều đại trước, thực tế đã chuẩn bị những điều kiện cần thiết để Lý Công Uẩn một khi lên làm vua có đủ thực lực và dũng khí để dời đô.

Ở đây cần nói rõ thêm về ý nghĩa của 42 năm của các triều đại Đinh và Tiền Lê. Tôi không nghĩ rằng Đinh Bộ Lĩnh và Lê Hoàn đã thiển cận và bảo thủ, cứ ở mãi nơi rừng sâu núi hiểm. Phải thấy rằng qua một ngàn năm đấu tranh giành độc lập, nhân dân ta đã vô cùng gian khổ để giành lấy thắng lợi từng bước, để xây dựng nền độc lập từ thấp lên cao. Sự nghiệp của Lý Bôn, của họ Khúc không được lâu dài nhưng đều là những đóng góp quan trọng trên con đường độc lập của dân tộc. Cho mãi tới thắng lợi của Ngô Quyền, nhân dân ta mới bắt đầu có được nền độc lập tương đối bền vững.

Trong hoàn cảnh đất nước chưa ổn định, Đinh Bộ Lĩnh chỉ có thể dời bỏ thôn Đàm về đóng đô tại Hoa Lư. Ở đó, Đinh Tiên

Hoàng và sau đó là Lê Hoàn đã làm rất nhiều việc để xây dựng bộ máy chính quyền từ trên xuống dưới, ban bố luật pháp, để xây dựng quốc phòng. Do đó triều đại ngày một bền vững, nhân dân được yên ổn làm ăn.

Lê Hoàn lên ngôi vua lại tiếp tục bồi dưỡng lực lượng, tiến hành đánh thắng quân xâm lược từ phía Bắc và phía Nam, dẹp tan những lực lượng chống đối. Ông cũng là nhà vua đặc biệt quan tâm đến việc phát triển sản xuất, cày ruộng tịch điền, khuyến khích nhân dân phát triển nông nghiệp, xây dựng quân đội chuẩn bị chiến đấu bảo vệ tổ quốc.

Không có sự nỗ lực của bốn mươi hai năm xây dựng Hoa Lư thì làm sao Lý Công Uẩn mới lên vua được bốn tháng đã xuống chiếu dời đô được.

Việc khánh thành nhà bia ở Hoa Lư ngày hôm qua là sự khẳng định thành tích của các triều đại trước những triều đại đã chuẩn bị về mọi mặt cho việc dời đô của Lý Công Uẩn.

Tôi nghĩ điều đó không những là một thái độ khoa học mà còn là một sự công bằng trong việc đánh giá thời trước.

Tôi nghĩ rằng nói đến ngàn năm văn hiến Thăng Long tất yếu phải ngẫm lại những thành tựu ngàn năm trước Thăng Long để tiến tới ngàn năm sau Thăng Long.